

Patrimoni i matrimoni, ahir i avui

Susanna Arias i Martínez / Joan Carles Rodríguez i Miñana

Evolució dels contractes i les herències

Ja des d'antic, el patrimoni legislatiu d'una societat civil com la nostra ens permet explicar quin és el capital social de què gaudim per fer front als conflictes, que ens garantiran que tot allò que forma part de l'àmbit patrimonial dels ciutadans gaudeix d'una seguretat jurídica que permet situar-nos en un estat democràtic evolucionat i competitiu internacionalment –amb una regulació legislativa, per part de l'Estat, i amb una regulació particular dels propis béns, en l'àmbit familiar o individual.

La seguretat jurídica, doncs, és el resultat d'un intervencionisme progressiu de l'Estat sobre el control dels conflictes de qualsevol tipus. Per actuar dins d'un marc de seguretat òptim es preveu l'aparició de figures públiques i privades que actuen com a garants al llarg de tot els conflictes i, en casos com la figura del notari, de manera prèvia a l'aparició d'aquests conflictes.

Així, hauran sentit a dir que si el notari obre les seves portes es troben tancades les de la Batllia, i tanmateix si s'obren les portes de la Batllia és el notari qui les té tancades. Per tant, mentre no hi hagi conflicte el notari garantirà la seguretat de la part contractant més dèbil i l'informarà d'allò que pacta. I un cop s'hagi incomplert el pactat o manqui capacitat personal o material per contractar, el notari no podrà actuar i caldrà acudir als tribunals.

Sabem –per altres intervencions del nostre company i notari de les Valls, el Sr. Joan Carles Rodríguez i Miñana– que ja al segon Preatge, de data 6/12/1288, es fa referència a Andorra a la figura del notari –figura pública que ja existia des d'abans– en relació amb la regulació del seu nomenament per part dels coprínceps. Ja des d'aleshores el notari sempre ha tingut una gran importància com a garant de la seguretat jurídica de manera prèvia al conflicte.

És cert, però, que en determinades poblacions, sobretot les més llunyanes a la ubicació del notari, no s'hi acudia en tots els casos. En certs termes comunals, les parts compareixien davant del capellà o dels cònsols, figures que es trobaven a disposició del ciutadà –més properes i de confiança– i que els ajudaven a instrumentar la seva voluntat o a resoldre els petits conflictes que els podien afectar.

El que s'ha de matisar, en tot cas, és el fet que dels conflictes de caràcter més rellevant se'n feia partícips aquestes altres figures, el capellà o els cònsols, i eren aquests qui aconsellaven sobre el mode o tramitaven per si mateixos i en nom de les parts els conflictes a través de la figura pública més adient.

Això explica perquè era el capellà qui recollia molts dels contractes que afectaven la vida dels seus veïns –ja no només en les seves funcions característiques, el registre demogràfic i civil de les persones, sinó en d'altres que tenien abast particular i gran implicació patrimonial–, com era autoritzar testaments o redactar contractes que s'havien iniciat amb caràcter verbal, però que a causa de la seva rellevància per al patrimoni d'una família de diverses generacions s'havien de recollir per escrit.

És, doncs, el contracte verbal una llegenda o una institució certa? El contracte verbal és una figura jurídica existent en el dret que no té més particularitat que el seu fonament en uns valors (honestedat, confiança i un conjunt d'usos i normes no escrites) que, amb el temps, ha portat els ciutadans i l'Estat a cercar una seguretat jurídica per a aquells actes de rellevant importància econòmica per a ells.

Aquests tipus de contractes eren vàlids i eficaços, però ja des de l'època medieval –com he dit abans– es coneix al Principat l'existència d'una figura garant prèvia al conflicte (el notari), que cohabita amb d'altres (avui advocats, procuradors i batlles o magistrats) per tota la vida del contracte i que permetrà assolir una major seguretat jurídica entre les parts.

És cert que es parla de l'existència de contractes tancats amb una *encaixada*: però si bé han existit, és més en el seu primer estadi –com a acte o fase preparatòria del contracte–, uns acords previs que es tancaven amb una encaixada, se signaven més tard per escrit i davant de notari.

No és només qüestió de coneixement del patrimoni del país el que permet assegurar que el contracte verbal té un caràcter bàsicament –tot i que no exclusivament– preparatori, sinó que és també un fenomen de conseqüències posteriors. És a dir, a efectes d'incompliment de les clàusules dels contractes, d'interpretació i aplicació de la legislació que els regeix, els contractants requereixen la presència de figures com l'advocat i el notari, per reduir-ho tot a una qüestió de prova, que jugarà tota la seva força dintre d'un procediment civil.

Quin sentit tindria, sinó, l'expressió popular *les paraules se les endú el vent*, si no fos que les parts saben que allò que no apareix per escrit simplement és difícil de provar. En aquest sentit, la seguretat jurídica que protegirà el patrimoni econòmic de les famílies es troba en la regulació escrita i solemne (davant de notari), i no deixa a

l'esdevenidor la regulació de llurs patrimonis. Aquest control afecta, primerament, l'ampliació i la protecció del patrimoni familiar i, en segon lloc, la prolongació en el temps i la pervivència d'aquest patrimoni en les posteriors generacions.

En el primer cas trobem els contractes que han aclarit que com a prevenció dels conflictes que puguin sorgir es recorre a l'advocat i/o al notari per formalitzar per escrit els termes que els regulen particularment i els que afecten la solució dels seus conflictes.

En el segon, trobem un cas específic del dret civil català en què és necessària la intervenció del notari: la successió contractual i els heretaments, per als quals dues famílies convenien sobre el futur i la destinació dels béns que els pertanyien mentre pervivia un nou matrimoni, que potser encara no s'havia celebrat, i per a una descendència que encara no s'havia concebut, aquesta darrera sempre per la via de la substitució.

La doctrina civilista (com assenyala Joan Egea Fernández, catedràtic de dret civil per la Universitat Pompeu Fabra en *La successió contractual en el dret civil de Catalunya*) ha advertit que, tot i que el dret civil català ha estat fortament romanitzat, l'hereu contractual és una figura jurídica que s'allunya dels principis de la institució romana i dels esquemes de la donació universal de tots els béns, presents i futurs, en reservar una quantitat per testar, la regulació de la qual per testament no podia ser contradictòria als pactes successoris establerts als capítols matrimonials.

La formulació i la determinació per part de la doctrina i la jurisprudència dels conceptes que engloben aquesta figura jurídica catalana responen a l'objectiu de garantir una nova regulació d'elements que afecten el matrimoni i el patrimoni familiar. Un dels conceptes determinants dels capítols és que qualsevol dels intervinents estigui vinculat a la figura del matrimoni, de manera que així es desenvolupa la seva eficàcia jurídica –parcialment o total–, segons el tipus d'heretament de què es tracti.

Ahir i avui, sota diverses figures jurídiques, es podia i es pot establir el destí successori dels nostres béns, presents i futurs, només a partir de la celebració del contracte matrimonial, previsió que incloïa el destí dels béns que pertanyien a l'àmbit del negoci familiar, i es regulen els pactes successoris com una de les formes de successió en l'explotació familiar.

De qualsevol manera, la figura jurídica dels heretaments que s'atorgaven davant de notari mitjançant capítols matrimonials, si bé establien, de manera prèvia i preventiva, les regles que regirien el patrimoni de la constitució d'una societat civil –la matrimonial–, en ésser essencialment de caràcter irrevocable allargava el període en què podien néixer tot tipus de conflictes quant a la seva interpretació i aplicació, sobretot quan es conjugava amb aquella part que es reservava per testar, ja que com feia referència abans, el testament, de caràcter revocable, no podia ser contradictori a les regles i els termes de successió convinguda als capítols matrimonials.

És aquest motiu, evitar conflictes que neixen en una determinada època i amb efectes i conseqüències que es prolonguen més enllà de l'esmentada generació que els estableix, el que fa que el notari, que intervé igualment com a garant del ciutadà més desprotegit, ho faci des d'un estadi posterior, per evitant així, en la mesura del possible, el conflicte legal. Així, majorment, es decideix el destí successori dels béns, de manera individual i revocable, per mitjà del testament, fins al darrer alè del causant.

La seguretat jurídica i d'altres valors d'economia processal, gairebé sempre de caràcter preventiu (com l'assessorament de les parts –advocats–, la contractació o l'atorgament amb garanties davant de tercers –notari–), són la font d'una regulació legal preventiva –intervencionista, doncs– i d'una evolució garant de la protecció i el destí dels béns d'un ciutadà –individualment considerat o com a integrant d'un grup familiar.

Aquest capital social –el legislatiu–, més tècnic, també forma part d'una societat civil com la nostra, esdevinguda avui més madura i forta. Així aquell, juntament amb el capital social, format pel substrat nacional i migratori, la religió del país, el sistema i model polític, fiscal i social, les associacions –com ara, la SAC, la casa de colònies AINA, el voluntariat, dintre i fora de les ONG–, els mitjans de comunicació, etc., porten el ciutadà en l'evolució de la societat civil a una democràcia garant d'una seguretat que permetrà el creixement del capital econòmic i social de la societat on viu. Dintre d'aquestes normes haurem d'englobar aquelles que, sent part de la nostra història, siguin vàlides per cohabitar en les noves relacions socials –com ara la figura del notari, ja preexistent als Pareatges, o figures socials com la casa, com a institució primària en la comunitat andorrana, el patrimoni familiar i l'explotació del negoci familiar que engloben el grup familiar.

Aquest conjunt de valors i regles que formen el capital social d'una societat civil actual seguirà una tendència de creixement progressiu, sempre que mitjançant el dret es posi a disposició dels ciutadans el major nombre de figures jurídiques i/o socials que garanteixin el coneixement i la defensa davant dels possibles conflictes que neixen de les relacions socials entre les persones.

Susanna Arias i Martínez

Llicenciada en dret i oficial de notaria, i

Joan Carles Rodríguez i Miñana,

Llicenciat en dret i notari